

VERBETERPLAN AKKERVOGELS

deelgebied
**Veenkoloniën
en Duurswold**

Opgesteld in het kader van het
Actieplan Groninger Akkervogels
2022-2030

Beeld: ANOC/Laura Milatz

Werkdocument
Januari 2022

1. Achtergrond en werkwijze

Aanleiding

Zomer 2021 hebben veertien partijen het Akkervogelmanifest Groningen ondertekend. In het Manifest wordt een actieplan aangekondigd en worden thema's genoemd die in het actieplan verder moeten worden uitgewerkt. Onderdeel van de route naar het actieplan toe zijn concrete gebiedsuitwerkingen voor vier Groningse akkervogelgebieden:

- Noordelijke kleischil (incl. Zuurdijk en Ten Boer)
- Oldambt
- Veenkoloniën en Duurswold (het gebied rond Slochteren)
- Westerwolde.

Voor elk van deze gebieden is een beknopt 'verbeterplan' opgesteld. De verbeterplannen vormen belangrijke bouwstenen voor het actieplan. Ze hebben een reikwijdte van een kleine tien jaar (tot en met 2030). Volledigheidshalve is de samenvatting van het actieplan opgenomen in bijlage 2.

Werkwijze

Voor elk van de vier genoemde gebieden is een werkgroep samengesteld met betrokkenen bij het akkervogelbeheer, die tweemaal bijeen is geweest om zinvolle verbeteringen op een rij te zetten. Voor de Veenkoloniën en Duurswold namen hierin deel: drie akkerbouwers (tevens ANLb-deelnemers) en vertegenwoordigers van Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels (GKA), Agrarische Natuurvereniging Oost Groningen (ANOG), Staatsbosbeheer, waterschap Hunze en Aa's en het patrijzenproject Ommelanderswijk/Numero Dertien.

Daarnaast is gebruik gemaakt van literatuur over akkervogels, en over die in Groningen in het bijzonder. Ook is gebruik gemaakt van:

- De Optimalisatieplannen Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer die ANOG en Collectief Midden Groningen (CMG) in 2019 hebben opgesteld voor de periode tot en met 2027. Hierin is voor elk van de drie ANOG-gebieden (Oldambt, Veenkoloniën en Westerwolde) en voor het CMG-gebied Duurswold al een groot aantal verbeterpunten benoemd.
- De resultaten van de evaluatie van het provinciale akkervogelbeleid die GKA, Sovon, ANOG en CMG in 2020-2021 hebben uitgevoerd in opdracht van de provincie Groningen (zie ook bijlage 1).

Opmerkingen vooraf

- In dit gebiedsplan is ook het deelgebied Duurswold opgenomen, dat aan de Veenkoloniën grenst en (ook) uit zand- en veengronden bestaat. Landbouw en landschap zijn weliswaar iets afwijkend van de Veenkoloniën, maar het deelgebied is te klein om er een apart plan aan te wijden. Dit deelgebied valt zoals gezegd onder Collectief Midden Groningen, de Veenkoloniën onder ANOG.
- De punten in dit verbeterplan richten zich vooral op inrichting en beheer van het gebied. Er zijn natuurlijk ook gebiedsoverstijgende knelpunten, bijvoorbeeld in de sfeer van kennis, monitoring, communicatie en educatie. Deze komen uitgebreid in het actieplan aan bod, en alleen waar nodig ook in de regionale verbeterplannen.

2. Korte gebiedskarakteristiek

Ontstaansgeschiedenis, landbouw en landschap

De Veenkoloniën (de verzamelnaam voor de nederzettingen die de veenarbeiders stichtten) is ontstaan door ontginning van het omvangrijke Bourtanger Moeras vanaf 1600. Voor die tijd was het gebied onbewoond. De vervening ging door tot het midden van de 20^e eeuw. De Veenkoloniën liggen

in Groningen en Drenthe; in Groningen gaat het om (delen van) de huidige gemeenten Hoogezand-Sappemeer, Veendam, Pekela, Stadskanaal, Menterwolde en Winschoten. Omdat al het transport (van turf en landbouwproducten) over water ging, werd de ontginning gericht op de grotere waterlopen, zoals het Winschoterdiep en later ook het Stadskanaal. De waterlopen die loodrecht daarop werden aangelegd, heten hier wijken. Talloze kilometers aan kanalen en wijken werden met de hand gegraven. Hoewel een deel van de wijken inmiddels is gedempt, weerspiegelt het landschap nog steeds het planmatig geometrische systeem van bebouwingslinten (op de zandruggen), kanalen en wijken; de laatste op zo'n 160 tot 200 m van elkaar gelegen. Na afgraving van het veen bleef er zogeheten 'versleten dalgrond' over, zandgrond met resten van verteerd veen. De uitgeveende gronden zijn voor het overgrote deel in gebruik als bouwland; alleen plaatselijk (bij Borgercompagnie, Nieuwediep en Boven-Pekela) vinden we ook grasland.

Omdat de vele wijken en sloten een goede ontsluiting over de weg belemmerden, nam vanaf de jaren '50 de roep om ruilverkaveling toe. Nadat in de jaren '50 en '60 een deel van de wijken was gedempt met stadsafval, werd in 1970 vanuit het gebied de Reconstructiecommissie voor de Veenkoloniën opgericht, later door het ministerie van LNV omgevormd tot de Herinrichtingscommissie voor Oost-Groningen en de Gronings-Drentse Veenkoloniën. Omdat de cultuurhistorische betekenis van het Veenkoloniale landschap steeds meer werd onderkend, bracht de herinrichting vooral verbetering in de ontsluiting en in de sociale, economische en culturele situatie van de dorpen.

Het Veenkoloniale bouwplan bestaat uit drie hoofdteelten: zetmeelaardappel, suikerbiet en graan (wintertarwe en zomergerst). Sinds de EU-steun voor zetmeelaardappelen is weggefallen en het rendement van de bietenteelt onder druk staat door het opheffen van de Europese suikerquota, wordt naarstig gezocht naar een hoogsalderend 'vierde gewas' voor de Veenkoloniën. Er is gekeken naar hennep en het areaal zetmeelaardappels is wat gekrompen ten gunste van maïs, maar een volwaardig vierde gewas is – na allerlei experimenten – nog niet gevonden.

Het landschap kenmerkt zich door zijn openheid, door de vele rechte wegen, kanalen en wijken die het gebied doorsnijden en door de verspreid staande boerderijen van het Oldambtster type. De openheid van het buitengebied staat in contrast met de kleinschaligheid van de lintbebouwing. Verspreid in het gebied staat solitair struweel, kleine struweelbosjes en struweelranden. Er ligt slechts een klein stukje NNN in de Veenkoloniën (de voormalige vloeivelden bij Stadskanaal). Wel zijn er verschillende natuur- en recreatiegebieden buiten het NNN, maar daarbij gaat het vooral om bos en open water. Er zijn maar weinig natuurgebieden die voor akkervogels relevant zijn; alleen aan weerszijden van Muntendam heeft Staatsbosbeheer enkele percelen met akkervogelbeheer (Kloosterveen, Oude Verlaat).

Duurswold

Ook Duurswold, het gebied rond Slochteren, is een oude hoogveenontginning (ook wel Woldhoek genaamd), een voormalig veengebied ten oosten van de stad Groningen dat aansluit bij de Oude Veenkoloniën. De kern van dit gebied wordt gevormd door lintbebouwing op een pleistocene zandrug die van Harkstede via Slochteren en Siddeburen naar Appingedam 'meandert'. Op deze zandgrond, dicht tegen de woonkernen aan, bestaat het bouwplan uit aardappels en granen. De lagergelegen delen bestaan uit voormalige veengrond. Hier worden ook fabrieksaardappelen verbouwd, maar door het bodemtype in een wat minder intensief bouwplan dan in de Veenkoloniën. In het noordelijk deel van het gebied vinden we relatief veel melkveehouderij, in het zuidelijk deel juist relatief veel akkerbouw. Het aantal akkerbouwbedrijven sinds de jaren '80 vrij sterk gedaald, het aandeel melkveehouderij is toegenomen.

Anders dan de Veenkoloniën, die tussen 1 en 5 m boven NAP liggen, liggen grote delen van dit gebied tot 1 à 2 m beneden NAP. Door gaswinning zakt de bodem nog steeds langzaam.

Door ruilverkaveling in de jaren '60 en '70 is het landschap drastisch veranderd en zijn de oude verkavelingspatronen goeddeels verdwenen. De percelen zijn nu vrij breed en worden doorsneden door eikensingels. Bij de ruilverkaveling Harkstede is ruim 500 ha 'marginale landbouwgrond' omgezet in (nat) natuurgebied langs de Scharmer Ae en Slochter Ae. Vanaf begin deze eeuw is daarnaast een Strategisch Groenproject uitgevoerd waarbij ruim 1.000 ha landbouwgrond is omgezet in natuurgebied: het Roegwold en omstreken.

Akkervogels

Het grootschalige open landschap doorsneden met kanalen en wijken maakt de Veenkoloniën aantrekkelijk voor soorten als veldleeuwerik, gele kwikstaart, graspieper en wulp. Door de aanwezigheid van oevers/randen en struweel vinden we hier ook soorten als patrijs, geelgors, kneu en geelgors. Daarnaast is het gebied belangrijk voor overwinterende blauwe kiekendieven en als jachtgebied voor grauwe kiekendieven in het broedseizoen. Veel soorten nemen echter af; slechts enkele soorten zijn stabiel (gele kwikstaart, grasmus) of stijgend (blauwborst). Zie onderstaande tabel en de bijlage voor meer informatie en de context waarin de tabel moet worden gelezen.

Trend en positieve en negatieve invloeden per soort in de Veenkoloniën

VEENKOLONIËN	Gele kwikstaart	Graspieper	Veldleeuwerik	Blauwborst	Kwartel
Trend 2015 - 2020	Stabiel	Afname	Afname	Positief	Afname
Positieve verbanden	Granen, aardappel, openheid	Grasland, greppels, slootjes, openheid	Grasland	Watergangen en slootjes	Wintergraan, openheid, akkerranden
Negatieve verbanden	Bomen	Bomen en gebouwen	Bomen, wegen, gebouwen	Gebouwen, grasland	-
	Geelgors	Grasmus	Kneu	Kievit	Wulp
Trend 2015 - 2020	Lichte afname	Stabiel	Afname	Afname	Onduidelijk (variabel)
Positieve verbanden	Akkerranden, (bomen, greppels)	Akkerranden, wegen	Openheid, grasland, bomen	Openheid, bieten, aardappelen	Hoeveelheid randen, brede watergangen
Negatieve verbanden	Grasland	-	-	Bomen	-

Akkervogelbeheer

Agrarisch natuurbeheer kan alleen worden gecontracteerd binnen door de provincie begrensde leefgebieden. Voor akkervogelbeheer geldt daarbij dat dit geclusterd wordt neergelegd in robuuste clusters: gebieden van minimaal 250 ha waarbinnen minimaal 5% wordt bedekt met beheer. De Veenkoloniën tellen zeven van zulke beheerclusters: Bourtange, Over den Dijk, Pekela Oost, Pekela West, Ter Apel, Tussenklappen en Zuidwending. De clusters hebben een gezamenlijke oppervlakte van 4.543 ha (gemiddeld bijna 650 ha), waarbinnen op 50 bedrijven 292 ha aan akkervogelbeheer is gecontracteerd (gemiddeld 5,8 ha per bedrijf). De dekkingsgraad aan beheer varieert van 5,2 tot 7,9% en is gemiddeld 6,4%. Daarmee is in 2021 bijna de helft van de in 2019 beoogde groei (van 254 naar 356 ha in 2021) gerealiseerd. De beheermaatregelen bestaan uit kruidenrijke randen,

vogelgraan, vogelakkers en wintervoedselveldjes. Bij vogelakkers is oogst van het gewas, in dit geval luzerne, mogelijk (en contractueel verplicht).

Voor de patrijs vinden ook los van het ANLb inspanningen plaats. Bijvoorbeeld door een samenwerkingsverband van jagers, akkerbouwers en Gasunie dat in de 'hotspot' rondom de Pekela's (in de driehoek tussen Stadskanaal, Veendam en Winschoten) al vanaf 1995 struweel aanplant en randen en overhoekjes inzaait met voor de patrijs geschikte mengsels. Recent is ook een patrijzenproject in de maak van Vogelbescherming, ANOG en GKA, waarbij samenwerking wordt gezocht met het eerdergenoemde project.

In deelgebied Duurswold is 39 ha akkervogelbeheer gecontracteerd in het leefgebied 'open akker'. Tezamen met de Veenkoloniën komt het totaal beheerde areaal hiermee op 331 ha. Met name de Haansplassen, het recent ingerichte gebied aan de oostkant van het deelgebied Duurswold, is rijk aan akkervogels. Hier zijn onlangs extra wintervoedselveldjes en vogelakkers aangelegd.

In de Veenkoloniën is ook ecologisch slootbeheer gecontracteerd (leefgebied natte dooradering), met name voor de groene glazenmaker, een libelle. Daarbij zal ook struweel langs wijken worden aangelegd dat ook voor akkervogels relevant is.

Het beheer op de SBB-akkers bestaat uit het chemievrij telen van (dun gezaaid) graan of boekweit en het uitvoeren van ondiepe grondbewerking.

3. Ambities en verbeterpunten inrichting en beheer

In deze paragraaf schetsen we de akkervogel-ambities voor de Veenkoloniën en Duurswold, en daarna de mogelijke verbeterpunten. In de gebiedsbijeenkomsten zijn ook knelpunten geïnventariseerd, maar deze zijn in dit verbeterplan zoveel mogelijk omgevormd naar actiepunten.

3.1 Ambitie voor dit deelgebied

De Veenkoloniën zijn het beste akkervogelgebied van Groningen met relatief hoge, maar afnemende dichtheden aan graspieper en veldleeuwerik. Ook Kievit en scholekster nemen af. Veldleeuwerik en gele kwikstaart hebben een open landschap nodig met voldoende granen; de eerste heeft daarnaast ook grasland nodig, maar dat blijkt tegelijk als ecologische val te fungeren. Rondom wijken, oevers en struweel vinden we onder meer patrijs (die in dit gebied nog in redelijke aantallen voorkomt), blauwborst, geelgors, grasmus en graspieper.

Hoewel het verleidelijk is om met name voor de soorten die achteruitgaan 'harde' doelen te formuleren, beschouwt de gebiedswerkgroep dit tegelijk als een loterij: van een aantal soorten weten we immers niet precies waarom ze afnemen en/of welke actie ze nodig hebben. Daarom formuleert de gebiedswerkgroep de doelen liever in termen van *landschapskwaliteit voor akkervogels*, met een (integrale) mix van:

- Open akkerland met voldoende granen en gewasdiversiteit (gunstig voor veldleeuwerik en gele kwikstaart zijn bijvoorbeeld erwten en andere vlinderbloemigen).
- Groenblauwe dooradering (wijken, oevers, struweel, erfbeplanting, bermen etc.) voor vogels die zijn gebonden aan landschapselementen.

Daarnaast schetsen de ANLb-optimaliseringsplannen van ANOG en CMG een meer kwalitatieve ambitie voor de Veenkoloniën en Duurswold. Tezamen met de ambitie van de gebiedswerkgroep kunnen we de kwalitatieve ambities als volgt definiëren:

- Handhaven en versterken van de kwaliteit van de Veenkoloniën en Duurswold als akkervogelgebied voor een breed scala aan soorten: zowel de soorten die zijn aangewezen op open landschap (en de aanwezigheid van granen) als de soorten die baat hebben bij groenblauwe dooradering (struweel, sloten en oevers).
- Uitbreiden en versterken van de akkervogelclusters door het vergroten van de clusters, het instellen van nieuwe clusters en het verhogen van de dekkingsgraad aan beheer binnen de clusters.
- Versterken van de kruisbestuiving tussen landbouw- en natuurgebied.

3.2 Actiepunten inrichting en beheer

Gebiedsinrichting en ruimtelijk beleid

De kwaliteit van het Veenkoloniale landschap kan op de volgende manieren worden verbeterd:

1. De **energietransitie** dreigt ook hier zijn tol te gaan eisen in het landschap. Er is al een aantal windmolens en zonneparken gerealiseerd (waaronder enkele grootschalige, zoals die in Sellingerbeetse en Pekela) en er worden er nog aanzienlijk meer beoogd. Het zou mooi zijn als de resterende leefgebieden voor akkervogels zoveel mogelijk worden gevrijwaard van extra molens en zonneparken. Daar waar ze worden vergroot of nieuw worden aangelegd, is het zaak om de compensatieplicht actief te handhaven, akkervogels daarin expliciet mee te nemen en het collectief te betrekken bij de invulling.
2. In het provinciaal **Programma Bos en Hout** (uitbreiding bosareaal t.b.v. klimaatdoelen) worden akkervogelgebieden weliswaar uitgesloten van extra aanplant, maar in de Veenkoloniën en Duurswold zijn niettemin enkele bossen groter dan 2 ha ingetekend. Daarnaast is er veel beplanting langs wegen en waterlopen ingetekend, en op boerenerven. SBB heeft voor Groningen een taakstelling van 250 ha (tot 2030) om op eigen terreinen extra bos aan te planten. Het is in beide gevallen van groot belang dat de locaties zeer secuur worden gekozen: zo min mogelijk in of direct naast gebieden die van belang zijn voor de vogels van open landschap. Voor de struweelvogels kunnen de bebossingsplannen langs wegen en waterlopen juist een steuntje in de rug zijn, mits ook hier de locaties goed worden gekozen en de aanplant gestalte krijgt in de vorm van kleinschalig struweel. Eerdere aanleg van 'struweelvlakjes' in de Veenkoloniën leert dat dit succesvol is. Het is gewenst om deze (bijv. met schapengaas) af te rasteren tegen reeënvraat.
3. In het verlengde hiervan: **aanleg van (meer) struweel en van keverbanken** is nog steeds zeer gewenst. De ervaring met de aanleg van struweelvakjes leert dat de vogels hier meteen op reageren. Ook het patrijzenproject Ommelanderswijk laat zien dat gerichte maatregelen snel succesvol kunnen zijn. Dit is dus eigenlijk een 'altijd goed'-maatregel, tot het gebied is 'verzadigd' uiteraard. Binnen de huidige beheerclusters is hiervoor (voldoende) geld uit de regeling niet-productieve investeringen, daarbuiten (c.q. bij vergroten en toevoegen van clusters) liggen nog belangrijke kansen. Wellicht kan daarbij zoals gezegd het Programma Bos en Hout iets betekenen.
4. In het broedseizoen vormen **wandelaars met loslopende honden** een verstoringsbron voor de akkervogels. Naast het selectief afsluiten van paden in het broedseizoen wil ANOG borden plaatsen met de boodschap dat honden in het broedseizoen moeten zijn aangelijnd.
5. De agrarische collectieven willen graag **moderne technieken zoals drones** inzetten voor het opsporen van legsels en kuikens in akkerranden en vogelakkers. Hiermee zijn in het weidevogelbeheer inmiddels goede ervaringen.

Beheer: vergroten beheerareaal, verbeteren beheerkwaliteit

In zijn optimalisatieplan van 2018 schetst ANOG zijn beheerstrategie om de akkervogelstand te verbeteren: vergroten en verbinden van de huidige beheerclusters, introductie van twee nieuwe beheerclusters 'droge dooradering' en verhogen van de dekkingsgraad aan beheer in de clusters naar 10% in 2027. Ook de gebiedswerkgroep benadrukt het belang van extra beheer, ook buiten de huidige clusters, om de akkervogels beter te 'bedienen'. Naast het 'reguliere' ANLb is daarbij behoefte aan nieuwe 'gewaspakketten' à la vogelgraan, aan aanleg en ecologisch beheer van struweel en van andere landschapselementen, en aan natuurgericht beheer van 'publiek groen'. Er is zeker animo voor extra beheer, te beginnen bij de huidige deelnemers aan het agrarisch natuurbeheer. Ook de kwaliteit van het beheer kan nog worden verbeterd. De actiepunten puntsgewijs:

1. Vergroting van beheerclusters en introductie van nieuwe clusters in de Veenkoloniën:

- a. Vergroten van de omvang van de huidige clusters met 50%: van 4.543 ha in 2021 naar 6.815 ha in 2027, een groei met 2.272 ha.
- b. Creëren van drie nieuwe clusters van 500 ha elk, waarvan één op de grens van Groningen en Drenthe: 1.500 ha.

De kwaliteitscriteria om deze uitbreiding niet tot ongewenste 'verdunning' te laten leiden, zijn beschreven in het actieplan zelf.

Om de toename met 3.772 ha mogelijk te kunnen maken, is het op enkele plekken gewenst dat de provincie de begrenzing van het leefgebied 'open akker' wijzigt/uitbreidt. Het gaat met name om het gebied tussen Hoogezand en Veendam, het gebied ten noorden van de A7 bij Sappemeer/Stootshorn/Slochteren en het gebied ten oosten van Vriescheloo (tot aan de Duitse grens). Het actieplan bevat een verzamelkaart met alle voorstellen voor uitbreiding van beheerclusters. Alternatief is het contracteren van beheer buiten de clusters/leefgebieden. Eigenlijk zijn de gehele Veenkoloniën, een paar stukken uitgezonderd, kansrijk voor akkervogels als er bouwplanmaatregelen worden genomen of struweel wordt aangelegd. Bij het eerste kan ook het nieuwe GLB een rol spelen (zie verderop). Bij uitbreiding van beheer moet dan uiteraard wel selectief te werk worden gegaan (situering op kansrijke plekken). Voor de veldleeuwerik zijn dat bijvoorbeeld gebieden met relatief veel akkerbouw (grasland is vaak een ecologische val) of bouwland naast grasland waar de veehouder bereid is een maaidatumcontract te sluiten. Dit alternatief voor aanpassen van de begrenzingen vereist de mogelijkheid om een deel van het beheerbudget buiten de begrensde gebieden te kunnen besteden.

2. Uitbreiding van de beheerde oppervlakte. Conform de strategie van het provinciale actieplan vindt de uitbreiding als volgt plaats:

- De clusteruitbreidingen (3.772 ha) worden voorzien van 5% aan 'traditioneel' ANLb. Dat is een groei met ruwweg 190 ha (van 331 naar 521 ha).
- Uitrollen van 150 ha aan nieuwe gewasmaatregelen in de huidige en nieuwe clusters (zie punt 3a).

Aangezien er geen ruimte meer is in het huidige ANLb-budget, is hiervoor extra budget nodig (zie § 4).

3. Verbeteren van de kwaliteit van het beheer op landbouwgrond, en wel langs zes sporen:

- a. Introductie van nieuwe beheerpakketten:
  - Stimuleren van gewenste gewassen en van een vogelvriendelijk beheer daarvan (à la vogelgraan). Voorbeeld is het stimuleren van luzerne, andere vlinderbloemigen en gras-klavermengsels (de laatste ook bij veehouders), al dan niet met een aangepast maaischema. Productieve gras-klavermengsels kunnen economisch vaak gewoon uit, maar

omdat de periode tussen de maaisneden net wat langer is, past het beter voor de leeuwerik. Voor voorjaarserwten (conserven) moet er een paar honderd euro per ha bij om te kunnen concurreren met graan. Om te voorkomen dat het ten koste gaat van graan, moet er misschien wel duizend euro per ha bij om te kunnen concurreren met hoger salderende gewassen. Dat geldt ook voor veldbonen en boekweit, voor vogels interessante gewassen met een relatief laag saldo. Hier kan ook het nieuwe GLB een rol spelen: stimulansen voor rust- en eiwitgewassen (waaronder alle bovengenoemde gewassen vallen) vanuit de ecoregeling kunnen worden gekoppeld aan vogelvriendelijk beheer van die gewassen vanuit het ANLb. Daarnaast is het zaak om de ketenpartijen te interesseren (verbeteren markt/afzetmogelijkheden) en om de bijbehorende mechanisatie te bevorderen. Voor het actieplan gaan we voorzichtig uit van een areaal van 150 ha aan nieuwe 'gewaspakketten' in de Veenkoloniën.

- Introductie van de mogelijkheid tot 'last minute beheer' op bouwland door dit beheer (dat we kennen uit het weidevogelbeheer) toe te voegen aan de maatregelen onder 'open akker'. Anders dan bij weidevogels is het bij veel akkervogels tevoren niet goed te voorspellen waar ze gaan broeden. Last-minutebeheer bestaat uit het ad hoc uitstellen van veldwerkzaamheden bij gebleken broedgevallen. Hiermee heeft ANOG de afgelopen twee jaar al geëxperimenteerd.
- b. Begrenzen van grotere delen van het gebied (of zelfs het gehele gebied) voor het leefgebied 'open akker' (zie ook punt 1) en selectieve begrenzing van de graslanden in de Veenkoloniën onder het leefgebied 'open grasland'. Daardoor wordt het mogelijk om veebedrijven, c.q. graslanden te betrekken in het beheer (van groot belang voor bijvoorbeeld de veldleeuwerik) en om verbindingen te maken tussen beheerclusters. Bij het betrekken van graslanden in de begrenzing moet er wel reëel zicht zijn op medewerking van de betreffende agrariërs aan uitstel van maaidata.
  - c. Uitbreiding van ecologisch beheer van wijken/waterlopen. Deze 'natte dooradering' is één van de sterke punten van de Veenkoloniën. Bij voorkeur wordt een gebiedsbreed plan opgesteld voor ecologisch slootbeheer (afstemmen onderhoudstijdstippen) in samenhang met andere landschapselementen (zoals struweel) uit de natte en droge dooradering, zowel op als nabij boerenland (zie ook de punten 6 en 7).
  - d. Terugdringen van de hoge onkruiddruk in akkerranden is gunstig voor zowel akkerbouwer als vogels – althans, als er sprake is van dominantie van ongewenste soorten. Daar waar de onkruiddruk problematisch is, willen ANOG en CMG in overleg met de deelnemers de beheereenheden om de paar jaar verplaatsen. De begrenzing van het leefgebied open akker maakt het echter lastig om beheereenheden te verplaatsen. Ook om deze reden is verruiming van de begrenzing gewenst.
  - e. Inzet van akoestische wildredders: kleine apparaatjes, te monteren op het gebruikte materieel, die met een sterk geluid vogels en andere dieren verontrusten. Deelnemers met kruidenrijke akkers moeten deze verplicht gebruiken bij het maaien ter bescherming van onder andere kwartelkoning, kwartel en fazant. Het is gewenst ze ook beschikbaar te stellen aan niet-deelnemers om ze te gebruiken bij de oogst van graan, het maaien van gras en het persen van stro. Het gebruik van een wildredder is een deeloplossing naast actieve beschermingsmaatregelen.
  - f. Afzien van sleepslangbemesting in het broedseizoen ter wille van veldleeuwerik, scholekster en Kievit.
  - g. Selectief openstellen van de mogelijkheid voor 3- en 6-meterse randen. De eerste worden nu al gecontracteerd uit een oogpunt van waterkwaliteit (bufferzone). Het volume aan smalle randen zal toenemen doordat ze vanuit het 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn en de

conditionaliteit (GLB) verplicht worden. Daardoor kan zelfs concurrentie ontstaan met 9-meterse randen vanuit het ANLb. Het gaat hier om twee sporen:

- Door gerichte inzaai (vanuit het ANLb) kan de betekenis van 3-meterse randen voor de algemene biodiversiteit worden verhoogd. Ze kunnen dan bijvoorbeeld ook een functie vervullen voor foeragerende akkervogels.
- Daarnaast kunnen 6-meterse akkervogelranden goed werken voor akkervogels als zij naast een (ecologisch beheerde) waterloop liggen of als op het aanpalende perceel ook randenbeheer is gecontracteerd (zie ook onderdeel c). In Drenthe bestaat deze mogelijkheid al.

We stellen voor om smallere (3-6 m) randen toe te staan tot maximaal 20% van de gecontracteerde oppervlakte per bedrijf.

4. **Uitbreiding van de (beheer)monitoring.** De uitbreiding van het beheer en van het aantal beheervormen maakt een extra monitoringsinzet gewenst, zodat de ervaringen in de jaren daarop kunnen worden verwerkt ('lerend beheren').
5. **Verlagen van de predatiedruk,** met name die door vossen en kraaien. Dit speelt op verschillende plaatsen in de Veenkoloniën en Duurswold, in het laatste gebied bijvoorbeeld in de omgeving van het natuurgebied Roegwold. Er bestaat behoefte aan overleg tussen de relevante partijen om:
  - Kennis en praktijkervaring te bundelen (rol van predatie, huidige en gewenste extra inspanningen voor predatiebeheer).
  - De mogelijkheden te verkennen voor verbetering van het landschap (conform het predatieprotocol voor weidevogels).
  - Op basis van dit alles een predatieplan op te stellen.
6. Een **vogelvriendelijker beheer van 'publiek groen'** (bermen, oevers en sloten in beheer bij waterschap en gemeenten) en een betere afstemming met de inspanningen op landbouwgrond. Waterschap Hunze en Aa's is al bezig met ecologisch beheer van ruim 80% van zijn watergangen en oevers. Op basis van jaarlijkse evaluaties en onderzoeken voor verschillende soortgroepen, waaronder vogels, wordt gekeken waar dit kan worden verbeterd. Zo zou een groter aandeel aan wijken die tweejaarlijks worden geschoond (zonder in te boeten aan watervoerend vermogen), veel extra dekking en voedsel voor akkervogels opleveren. Anders dan in andere delen van Groningen wordt in de Veenkoloniën een relatief groot deel van de waterlopen beheerd door gemeenten. Het gaat dan vooral om wegsloten langs (ruilverkavelings)wegen. Door frequente wisseling van aannemers is er geen goed overleg meer over het slootbeheer. Iets soortgelijks speelt bij het bermbeheer. Hier is bovendien aandacht gewenst voor de explosieve toename van Jacobskruiskruid en Japanse duizendknoop in de laatste jaren. Een deel van het gemeentelijk sloot- en bermbeheer zou in principe ook door boeren kunnen worden uitgevoerd. Een verkennend gesprek met de gemeente Stadskanaal wijst uit dat er op dit moment relatief weinig ecologisch beheer plaatsvindt: op kleine schaal wordt 'sinusmaaien' toegepast (selectief laten staan van delen van bermen) en worden houtsingels opgeknapt. Er is zeker enthousiasme, maar er is te weinig geld. Ook is er behoefte aan kennisuitwisseling over ecologisch beheer. Op provinciaal niveau wordt nu een kaart gemaakt van alle gemeentelijke elementen en hun beheer. Deze kaart kan een basis bieden voor intergemeentelijk overleg en voor concrete actie.
7. Versterken van de **afstemming tussen beheer in landbouw- en in natuurgebied.** In zowel de Veenkoloniën als Duurswold komen landschapselementen (bijvoorbeeld ruilverkavelings- en gemeentebosjes) voor die kansrijk zijn voor akkervogelbeheer. Zo kunnen de randen van bosjes 'akkervogelvriendelijk' worden ingericht met een ruime overgangszone van bos naar akker. Ook in

en rond een groter natuurgebied zoals het Roegwold (Staatsbosbeheer) kan het beheer op nog sterker worden gericht op akkervogels, bijvoorbeeld door het afstemmen van de verhouding tussen broed- en foerageergelegenheid. Omgekeerd kan agrarisch natuurbeheer hier de betekenis van het natuurgebied versterken.

3.3 Overige actiepunten

De gebiedswerkgroep heeft daarnaast twee andersoortige verbeterpunten benoemd:

1. Er is een groot tekort aan vrijwilligers. Anders dan bij het weidevogelbeheer staat hun rol in het akkervogelbeheer nog in de kinderschoenen. Bovendien is Groningen – zoals ook in het actieplan weidevogels van 2018 werd geconstateerd – de enige provincie waar geen centrale coördinatie van vrijwilligers plaatsvindt. Recent is besloten dat Landschapsbeheer Groningen hier een coördinerende rol krijgt. Vrijwilligers kunnen niet alleen een waardevolle rol spelen in de bescherming, maar ook in bijvoorbeeld het onderhoud van struweel, waar de onkruiddruk in de eerste jaren na aanplant vaak hoog is.
2. Onderzoek naar mogelijke concurrentie (om wintervoedsel en broedgelegenheid) tussen ganzen en akkervogels. Canadese gans en Nijlgans zijn jaarrond aanwezig en worden ook bejaagd. De grauwe gans neemt nog steeds toe, vooral bij de zandwinning Sellingerbeetse en bij Pekela. Beide punten zullen ook in het provinciale actieplan een plek krijgen.

3.4 Wie is aan zet?

Het actieplan bevat voor alle deelgebieden tezamen een schema met acties, actoren en tijdplanning.

4. Kostenbegroting inrichting en beheer

Hieronder begroten we – enigszins met de natte vinger – de kosten van de actiepunten op het gebied van inrichting en beheer. De overige actiepunten begroten we in het provinciale actieplan. Bij het begroten maken we een onderscheid in vieren: jaarlijkse en eenmalige kosten binnen en buiten landbouwgebieden.

Beheermaatregelen in landbouwgebied

Voor de Veenkoloniën en Duurswold is een toename met 340 ha beoogd (van 331 ha naar 671 ha).

De begroting daarbij bestaat uit drie onderdelen:

- Verhogen van de gemiddelde ha-vergoeding voor het bestaande beheer met € 500,- per ha. Met deze verhoging anticiperen we op de aanstaande landelijke aanpassing van de ANLb-vergoedingen aan de gestegen bouwplansaldi (zie het actieplan). Daarmee is een jaarlijks bedrag gemoeid van $331 \times € 500,- = € 165.500,-$.
- Aanvullende 'traditionele' ANLb-maatregelen: $190 \text{ ha} \times \text{gemiddeld } € 2.750,- = € 522.500,-$.
- Aanvullende 'gewaspakketten': $150 \text{ ha} \times € 1.000,- = € 150.000,-$.

In totaal is dit een extra jaarlijks bedrag van € 838.000,-. Dit bedrag kan afnemen als delen van het beheer uit andere onderdelen van het GLB (conditionaliteit, ecoregeling) kunnen worden betaald.

Beheermaatregelen buiten landbouwgebied

We hebben te weinig informatie om de extra inspanningen van de TBO's, waterschap en gemeenten goed te kunnen begroten. Daarom gaan we ervan uit dat deze grotendeels uit bestaande

financieringsstromen en gerichte projecten kunnen worden betaald. Om een eventueel tekort te dekken zal hiervoor in het actieplan een stelpost worden opgenomen.

Eenmalige kosten in landbouwgebied

Voor de Veenkoloniën en Duurswold is in de optimalisatieplannen een bedrag van € 150.000,- begroot aan eenmalige investeringen: € 137.000,- voor de Veenkoloniën en € 13.000,- voor Duurswold. Het gaat daarbij vooral om het aanplanten van struweel en van keverbanken, de aanschaf van akoestische wildredders en het plaatsen van informatieborden voor recreanten. Daarnaast is het gewenst om één of enkele drones aan te schaffen. Hiervoor zal in het actieplan een stelpost worden opgenomen.

Eenmalige kosten in natuurgebied

Hiervoor geldt hetzelfde als voor de beheersmaatregelen buiten landbouwgebied.

Hiermee komen de **totale jaarlijkse (beheer)kosten** op minimaal € 838.000,- per jaar en de **totale eenmalige kosten** op minimaal € 150.000,-.

Bijlage 1. Evaluatieresultaten voor de Veenkoloniën

In deze bijlage schetsen we de voorlopige resultaten van de evaluatie van het akkervogelbeleid, eerst kort voor de gehele provincie, daarna specifiek voor de Veenkoloniën. De evaluatie heeft gekeken naar relaties tussen vogels en landschapskenmerken, naar verschillen in dichtheden en trends binnen en buiten begrensde leefgebieden en binnen en buiten ANLb-beheerclusters. Van de volgende soorten waren voldoende data voor een betrouwbare analyse: veldleeuwerik, gele kwikstaart, graspieper, blauwborst, geelgors, grasmus, kneu, kwartel, kievit, scholekster en wulp.

Enkele belangrijke kanttekeningen bij de resultaten:

- De resultaten zijn voorlopig, zijn gebaseerd op een beperkt aantal teljaren (2015-2020) en laten alleen statistisch significante verbanden zien.
- De evaluatie is beperkt tot soorten die goed geteld kunnen worden met het Meetnet Agrarische Soorten (MAS) van de provincie en met de beheermonitoring door de collectieven. Soorten die een aparte telling vereisen, zoals kiekendief, velduil, kwartelkoning en patrijs, ontbreken dus in de analyse. Deze worden waar passend wel meegenomen in het actieplan en de gebiedsplannen.
- De analyse neemt ook andere soortgroepen die kunnen profiteren van het agrarisch natuurbeheer niet mee (bijv. insecten en zoogdieren als haas, ree en muizen). Deze zijn door de provincie ook niet als doelsoort van het ANLb bestempeld.

Resultaten voor de provincie als geheel

De analyse heeft gekeken naar het volume en de dekkingsgraad aan beheer in de clusters tussen 2015 en 2020. Het beheervolume (aantal hectares per cluster) is tussen 2015 en 2020 gestegen van gemiddeld 49 naar 57 ha. De dekkingsgraad in de clusters steeg hiermee van 5,4% naar 6,6%. In 2020 is het laagste percentage 4% en het hoogste 13%. Ongeveer een vijfde van de clusters heeft meer dan 10% beheer.

Resultaten voor de Veenkoloniën

De Veenkoloniën zijn rijk aan akkervogels; alle soorten behalve de scholekster komen in dit gebied relatief veel voor.

VEENKOLONIËN	Gele kwikstaart	Graspieper	Veldleeuwerik	Blauwborst	Kwartel
Trend 2015 - 2020	Stabiel	Afname	Afname	Positief	Afname
Positieve verbanden	Granen, aardappel, openheid	Grasland, greppels, slootjes, openheid	Grasland	Watergangen en slootjes	Wintergraan, openheid, akkerranden
Negatieve verbanden	Bomen	Bomen en gebouwen	Bomen, wegen, gebouwen	Gebouwen, grasland	-
	Geelgors	Grasmus	Kneu	Kievit	Wulp
Trend 2015 - 2020	Lichte afname	Stabiel	Afname	Afname	Onduidelijk (variabel)
Positieve verbanden	Akkerranden, (bomen, greppels)	Akkerranden, wegen	Openheid, grasland, bomen	Openheid, bieten, aardappelen	Hoeveelheid randen, brede watergangen
Negatieve verbanden	Grasland	-	-	Bomen	-

Conclusies per soort - Veenkoloniën

Gele kwikstaart

- Soort doet het relatief goed door het grote areaal aan granen. Aardappelen belangrijk voor tweede broedsels.
- Openheid van het gebied is van belang voor deze soort.
- Grasland wordt ontweken, dus een (verdere) toename van veehouderij zal een negatief effect hebben.

Graspieper

- Soort neemt af dus bescherming is urgent. Openheid is van belang.
- Hogere dichtheden in grasland, maar broedsucces hier mogelijk laag (cf. veldleeuwerik).
- Soort broedt langs slootjes en greppels. Naast behoud van slootjes en greppels is de soort gebaat bij een extensiever beheer hiervan.

Veldleeuwerik

- Soort neemt af dus bescherming is urgent.
- Ontwijkt bomen(rijen), wegen en gebouwen.
- Hogere aantallen in akkerranden zijn terug te voeren op foeragerende vogels; akkerranden spelen dus rol in het verbeteren van voedselbeschikbaarheid.
- Grasland wordt geprefereerd, maar uit ecologisch onderzoek weten we dat dit een belangrijke ecologische val is voor de soort. Mogelijk zou een beheerpakket met extensief graslandbeheer uitkomst kunnen bieden.
- Hetzelfde ecologisch onderzoek liet zien dat broedsucces in luzerne juist heel goed was, maar een associatie met klaver/luzerne wordt voor Veenkoloniën niet gevonden.

Blauwborst

- Soort neemt toe. Geen urgentie voor bescherming.
- Soort is karakteristiek voor slootjes. Extensiever beheer van slootjes de soort ten goede kunnen komen (zie ook graspieper).

Kwartel

- Soort neemt af dus bescherming is urgent.
- Openheid is belangrijk, en voorkomen wordt geassocieerd met teelt granen.
- Akkerranden hebben positief effect op voorkomen.

Geelgors

- Soort neemt licht af.
- Akkerranden hebben positief effect op voorkomen. Daarnaast zijn lijnvormige elementen van belang (bomen, greppels), waarschijnlijk omdat ze broeden in ruigte en struweel.
- Grasland wordt ontweken, dus een (verdere) toename van veehouderij zal een negatief effect hebben.

Grasmus

- Soort is stabiel dus geen hoge urgentie voor bescherming.
- Akkerranden hebben groot positief effect op voorkomen, soort profiteert sterk van deze maatregel.

Kneu

- Soort neemt af dus bescherming is urgent.
- Openheid is belangrijk, maar tegelijkertijd associatie met opgaande begroeiing.

- Positieve associatie met grasland duidt op voorkomen op grens van akker en graslandgebied (gemengd bedrijf).

Kievit

- Soort neemt af dus bescherming is urgent.
- Openheid is belangrijk, ontwijkt bomen(rijen).
- Wordt positief geassocieerd met bieten en aardappelen door late inzaai/poten.

Wulp

- Trend is onduidelijk door jaarlijkse fluctuaties.
- Onduidelijke associaties met landschapskenmerken, hoewel de soort algemener lijkt in gebieden met meer randen (smalle percelen) en brede watergangen.

Bijlage 2. Samenvatting Actieplan Groninger Akkervogels 2022-2030

Groningen is voor veel soorten van landelijke betekenis

Groningen is een belangrijk akkervogelbolwerk: de provincie herbergt een bovengemiddeld aandeel van de landelijke populaties van grauwe kiekendief, kwartel, kwartelkoning, gele kwikstaart, veldleeuwrik, graspieper, velduil, geelgors, blauwborst en ringmus. Met de 'struweelvogels' gaat het relatief goed: de blauwborst neemt gestaag toe, de andere soorten zijn na een periode van groei nu stabiel. Maar van de soorten die horen bij het open akkerbouwgebied is de stand in de afgelopen dertig jaar gehalveerd. De afname gaat in Groningen iets trager dan in de rest van Nederland, maar is niettemin substantieel. Hoog tijd dus om te kijken hoe deze trend kan worden gekeerd. Binnen de Groninger akkerbouw bestaan grote regionale verschillen in soortensamenstelling en trends. Daarnaast zijn er enkele natuurgebieden die (ook) van belang zijn voor akkervogels, zoals het Dal van de Ruiten Aa, het Roegwold en de kwelders. Gemiddeld genomen zijn de belangrijkste soorten die hier voorkomen, min of meer stabiel. Ook hier is echter ruimte voor verbetering. De ambities van zestien partijen tot 2030 zijn neergelegd in dit actieplan.

Aandacht voor 'akkervogellandschappen' vraagt trendbreuk in beleid en praktijk

De recente evaluatie van het Groningse kerngebiedenbeleid wijst eens te meer uit dat veel akkervogels sterker reageren op (elementen van) het landschap als geheel dan op losse beheermaatregelen. Dat betekent dat het accent in beleid en praktijk moet worden verlegd van beheereenheden naar landschappen. Dat vergt vijf belangrijke verschuivingen:

1. Een doelformulering die zich niet alleen richt op de aantalsontwikkeling van soorten, maar ook op de landschappelijke kwaliteiten van de belangrijkste akkervogelgebieden. Dit actieplan bevat daarvoor een voorzet: versterken van landschappelijke kwaliteiten die voor akkervogels van belang zijn en daarmee ombuigen van de populatieontwikkeling (af te meten aan de jaarreeksen van het Meetnet Agrarische Soorten). Vanwege de grote regionale verschillen zijn de doelen gespecificeerd voor de vier deelgebieden: noordelijke kleischil, Oldambt, Veenkoloniën (incl. Duurswold) en Westerwolde.
2. Introductie van meer 'gewaspakketten' in het agrarisch natuurbeheer (ANLb). Naast het bestaande pakket 'vogelvriendelijk graan' zijn er kansen voor de (aangepaste) teelt van vlinderbloemigen (luzerne, veldbonen, erwten) en koolzaad.
3. Een grotere kruisbestuiving tussen ANLb en andere onderdelen van het nieuwe GLB: de verzwaarde conditionaliteit (met o.a. bepalingen voor bufferstroken en niet-productieve oppervlakte) en de ecoregeling (met stimulansen voor o.a. rustgewassen en eiwitgewassen, waaronder de gewassen uit punt 2). Daar waar aangepast beheer nodig is, kan het ANLb deze maatregelen 'opplussen'. Door een deel van de beloning uit deze GLB-onderdelen te bekostigen, kan bovendien de budgetlast van het ANLb worden verlicht en kunnen met het ANLb-budget meer hectares worden bediend.
4. Meer stimulansen voor 'niet-agrarisch groen': door versterking van natuurgebieden die mede van belang zijn voor akkervogels en door natuurgericht beheer van lijnvormige elementen (sloten, oevers, bermen, dijken en kaden) in beheer bij waterschappen en gemeenten. We streven naar een substantiële toename aan ecologisch beheerd 'niet-agrarisch groen', te beginnen bij de ANLb-clusters.
5. Om dit alles mogelijk te maken: verruiming van de begrenzingen in het Natuurbeheerplan, met name voor de leefgebieden open akker en droge dooradering, waarbij binnen de clusters selectief ook graslanden worden meegenomen. Het credo 'meer doen in minder gebieden' heeft goed gewerkt om met beperkte middelen de dekkingsgraad aan beheer in de clusters te verhogen, maar past niet goed meer bij een landschapsgerichte insteek en laat belangrijke kansen buiten de huidige clusters onbenut. Om te waarborgen dat de provincie daarbij niet aan sturingskracht inboet, bevat het actieplan een extra set kwaliteitscriteria voor de beheerclusters.

Landschappelijke bedreigingen minimaliseren

Eerste opgave om het landschap aantrekkelijk te houden voor akkervogels is het afwenden of beperken van schadelijke ontwikkelingen. De ontwikkelingen in de landbouw zelf (meer hoogsalderende gewassen, minder gewasdiversiteit) proberen we bij te buigen met extra beheer en nieuwe 'gewaspakketten'. De laatste jaren zijn de bedreigingen echter vooral gelegen in twee belangrijke maatschappelijke transitie: de energietransitie (meer windmolens en zonneparken) en de klimaatopgave (meer bos). Beide beginnen

in Groningen hun tol te eisen – positief voor klimaat en energie, negatief voor akkervogels. De provinciale omgevingsverordening bevat al een compensatieplicht voor ingrepen die de ruimtelijke kwaliteit van akkervogelgebieden aantasten. Het is gewenst dat deze nauwlettend wordt gehandhaafd en dat bij de invulling van de compensatie nog sterker dan voorheen ook de agrarische collectieven worden betrokken. Ook vragen we de provincie om de bosuitbreiding in het kader van het Klimaatakkoord in akkervogelgebieden vooral gestalte te geven op een manier waarvan struweelbroeders profiteren: door selectieve en kleinschalige aanplant langs wegen, waterlopen en dijken, en op boerenerven.

Beheer verbeteren en uitbreiden

Om het beheer te kunnen uitbreiden is het vasthouden en vergroten van de animo bij grondgebruikers cruciaal. Eerste stap daartoe is het verhogen van de ANLb-vergoedingen, die niet meer in de pas lopen met de huidige bouwplansaldi. Hierin volgt Groningen de landelijke tariefherziening die vanaf 2023 zal worden doorgevoerd. Tweede stap is uitbreiding van het agrarisch natuurbeheer met ruim 1.100 ha: 515 ha ‘traditionele’ ANLb-maatregelen in nieuwe en vergrote beheerclusters, 600 ha nieuwe ‘gewasmaatregelen’ verspreid over alle clusters. Daarnaast bevat het actieplan voorstellen voor verbetering van bestaande beheermaatregelen en voor andere nieuwe maatregelen, zoals introductie van ‘last-minutebeheer’, verbetering van het pakket vogelakker en introductie van 6-meterse randen in combinatie met ecologisch beheer op de aanpalende oppervlakte (sloot, naastliggend perceel). Het streven naar natuurinclusieve landbouw krijgt op langere termijn vooral gestalte via breed werkende instrumenten zoals het GLB en duurzame ketenafspraken. We vragen de provincie om de agrarische collectieven te faciliteren een adviserende rol te kunnen spelen bij de keuzen die boeren maken bij de invulling van de ecoregeling. Daarnaast maken alle partijen zich hard voor een snelle verduurzaming van een meerprijs voor duurzame productie bij keten en consument. Door een goede afstemming van publieke en private duurzaamheidsprikkels ontstaat een verdienmodel voor duurzame landbouw. Terreinbeherende organisaties optimaliseren het beheer van hun eigendommen die relevant zijn voor akkervogels en stemmen dat beheer (al dan niet via regionale beheerdersoverleggen) beter af met het omliggende beheer. We vragen waterschappen en gemeenten om hetzelfde te doen – er zijn al verschillende hoopgevende initiatieven.

Kennislacunes oplossen, monitoring verbeteren

We vragen de provincie om onderzoek te faciliteren naar de betekenis van belangrijke maatschappelijke transities (energie, eiwit, klimaat) voor akkervogels, naar de synergie met andere onderdelen van het nieuwe GLB, naar de betekenis van vogelvriendelijke gewassen en naar een aantal ecologische kennislacunes. Er komt een snelle inventarisatie van de aanwezigheid en het effect van predatoren en ganzen op akkervogels en van de huidige inspanningen voor schadebestrijding, c.q. populatiebeheer. Op basis daarvan wordt een predatiebeheerplan opgesteld en worden de inspanningen zo nodig geïntensiveerd. De monitoring door provincie, collectieven en TBO's wordt beter gestroomlijnd en de toegankelijkheid van de gegevens wordt verbeterd. Ook versterken de beheerders, samen met de provincie, hun overleg over de monitoringsresultaten en de consequenties voor het beheer.

Samen optrekken in de communicatie, educatie intensiveren

Landschapsbeheer neemt sinds kort de coördinatie van het vrijwilligerswerk en de werving van nieuwe vrijwilligers op zich. Dat is belangrijke winst. Daarnaast trekken alle partijen sterker samen op waar het gaat om publieksvoorlichting over akkervogels (of boerenlandvogels in de breedte). Ook gerichte educatie-activiteiten (onderwijs, cursussen, thema-avonden) worden geïntensiveerd.

Ruimer budget nodig

“Een veldleeuwerik zingt niet voor niets”, zo heette een rapport uit 2010. Het realiseren van dit actieplan kost dan ook extra geld. Dat geldt met name voor de uitbreiding van het agrarisch natuurbeheer en de verwachte verhoging van de ANLb-vergoedingen. In 2030 is hiervoor naar schatting jaarlijks € 2 mln. extra nodig bovenop de € 2,5 mln. die er nu in het ANLb omgaat voor akkervogels. Voor de uitvoering van de overige onderdelen van het actieplan is jaarlijks € 0,5 mln. nodig en eenmalig € 0,35 mln. Het actieplan benoemt hierbij ook de potentiële financiers, maar het omvangrijkste budgetverzoek ligt bij de provincie.